

FAKTORSKA ANALIZA UPITNIKA "PSIHOLOŠKI INVENTAR KRIMINALNIH STILOVA RAZMIŠLJANJA"¹

DALIBOR DOLEŽAL²

Primljeno: 10. prosinac 2006.

Prihvaćeno: 4. srpanj 2007.

Izvorni znanstveni rad

UDK: 343.9

Ovaj radi bavi se evaluacijom upitnika Psihološki inventar kriminalnih stilova razmišljanja (Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS), konstruiranog za mjerenje stilova razmišljanja koji su prema teoriji životnog stila (Walters, 1990) karakteristični za kriminalni životni stil, u hrvatskom zatvorskom sustavu. Provjerit će se mjerne karakteristike upitnika u cjelini kao i njegovih subskala. Konfirmativnom i eksplorativnom faktorskom analizom ispitat će se faktorska struktura upitnika. Uzorak ispitanika čini 399 muških pravomoćno osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela u dobi od 19 do 60 godina koji su u razdoblju od ožujka 2004. do lipnja 2005. prošli kroz Centar za psihosocijalnu dijagnostiku u Zatvoru u Zagrebu. Mjerne karakteristike upitnika bit će ispitane pomoću statističkog programa RTT-7, dok će se faktorska struktura ispitati faktorskom analizom sadržanom u programu SPSS (v.13). Rad je dio šireg projekta kojemu je svrha provjera instrumentarija i nekih osnovnih koncepata teorije životnog stila u hrvatskom zatvorskom sustavu.

Ključne riječi: faktorska analiza, PICTS, kriminalni životni stil

UVOD

Jedna od novijih teorija koje objašnjavaju pridonoseće čimbenike za činjenje kaznenih djela, a posebno one koji objašnjavaju nastavljanje takvog ponašanja, jest teorija životnog stila (Walters, 1990; 1995a; 1995b; 1996). Prema toj teoriji, kriminalni "stil življenja" definira se pomoću četiri ponašajna stila: neodgovorni, samo-ugađajući, interpersonalno nametljivi, te ponašanje koje krši društveno prihvaćena pravila.

Teorija životnog stila polazi od tri međusobno povezana koncepta poznata i kao "tri c" (conditions, choices and cognition): uvjeti, izbori i mišljenje (Walters, 1990; 1998). Mišljenjem kao konceptom preuzetim iz spomenute teorije bavi se istraživački dio ovog rada. Navedena tri koncepta poslužiti će kao okvir unutar kojeg će biti objašnjeni ključni koncepti same teorije životnog stila.

Uvjeti su po definiciji unutarnji (nasljeđe, inteligencija) te vanjski (obitelj, vršnjaci) utjecaji

koji povećavaju ili smanjuju mogućnosti odabira određenog ponašanja. Iako unutarnji i vanjski uvjeti utječu na ljudsko ponašanje i pomažu u njegovom oblikovanju, oni ne određuju trenutna događanja u ljudskom životu. Individualni vanjski i unutarnji uvjeti mogu imati snažan utjecaj na ponašanje pojedinca, ali je upravo njihova međusobna interakcija izvor prema kojem se određuju ljudsko ponašanje i motivi za odabir određenog ponašanja.

Važno je naglasiti kako ovi uvjeti ne određuju ponašanje, već izražavaju svoj utjecaj na način da sužavaju ili proširuju izbor ponašanja neke osobe. Izbor i odgovornost predstavljaju jedan od najvažnijih dijelova teorije životnog stila ljudskog ponašanja. Pozivajući se na radove Bandure (1977, prema Walters, 1998) o konceptu reciprocitetnog determinizma, teoretičari životnog stila smatraju kako izbori istodobno mogu biti uzrok i posljedica trenutačne životne situacije pojedinca. Također, smatraju kako ljudi biraju odluke u uvjetima koji su im dostupni u određenom trenutku.

1 Prikazani rezultati proizašli su iz znanstvenog projekta "Evaluacija teorije kriminalnog i ovisničkog životnog stila u zatvorskom sustavu" br. 013-2313, provedenog uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Voditelj projekta je prof.dr.sc. Aleksandar Budanovac

2 Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Uvjeti očito utječu na izbore, ali vrijedi i postavka da izbori koje donosimo tijekom života utječu i oblikuju uvjete u kojima živimo. Činjenica kako ove odluke ne vode uvijek do optimalnih ishoda ne može se upotrijebiti kao dokaz kako ljudi ne biraju svoja ponašanja. Određena su istraživanja pokazala (Carroll, 1978, prema Walters 1998) da, iako je određena odluka donesena na impulzivnan način ili je pod utjecajem nekih drugih čimbenika, ne mijenja njezin status izbora. Prema teoriji životnog stila, odgovornost za ponašanje i izbor ponašanja su nedjeljivi. S izborima dolazi i odgovornost za posljedice vlastitih djela, bez obzira na procese koji su utjecali na odluku o određenom ponašanju. Važno je ovdje spomenuti kako teorija životnog stila gleda na izbore više kao mogućnosti nego kao urođene karakteristike pojedinca. Sukladno tomu, mogućnosti za donošenje izbora vremenom se razvijaju zajedno s osvješćivanjem kognitivnih procesa. Odgovornost za donesene odluke i osviještenost vlastitih granica misaonih procesa prijeko su potrebni za razumijevanje poveznice između uvjeta i izbora.

Treća karakteristika koja utječe na ljudsko ponašanje je kognicija, tj. mišljenje kojim se s aspekta teorije životnog stila bavi ovaj rad. Mišljenje je zapravo način na koji neka osoba podržava, opravdava ili objašnjava svoje ponašanje ili donesene odluke (Jelić, 2004). Kognicije ili procesi mišljenja, definiraju se kao način shvaćanja svijeta oko sebe i opravdavanja izbora koje je pojedinac donio tijekom svog života (Walters, 1990). Prema teoriji životnog stila, kognitivni je proces neophodan čimbenik ljudskog ponašanja koji zajedno s uvjetima i izborima na kraju i određuje kakav će biti konačan ishod cijelog procesa - tj., kako će se osoba na kraju ponašati. S obzirom na informacije koje osoba prima iz vanjskog svijeta, pokušat će se prema njima i prilagoditi na način da će donijeti odluku kako će se i na kraju ponašati. Pri tome treba napomenuti kako postoji više vrsta prilagodbi.

Fizička prilagodba podrazumijeva fiziološku promjenu kao odgovor na događanja u okolini što pojačava sposobnost organizma da se prilagođava uvjetima u kojima se nalazi, a koji se konstantno mijenjaju. Ponašajna prilagodba je promjena u ponašanju koje poboljšava šansu za preživljava-

nje kroz povećavanje mogućnosti kontroliranja promjena. Mentalna prilagodba je promjena u mišljenju koja pruža organizmu mogućnosti za što uspješniju komunikaciju s okolinom. Mnoge situacije zahtijevaju kombiniranje prilagodbi, npr., naša želja da predvidimo vremenske uvjete (mentalna prilagodba) kako bismo znali što ćemo obući (ponašajna prilagodba).

Temeljem radova Georga Kellyja (1955, prema Walters, 1998) u kojima se govori o ljudskoj potrebi za kontrolom i predvidljivosti, teorija životnog stila smatra kako mišljenje služi dvama primarnim funkcijama: konstrukcijskoj i obrambenoj. Konstrukcijska funkcija mišljenja, može poslužiti za predviđanje i odgonetanje glavnih značajki okoliša u kojem živimo. Obrambena funkcija mišljenja dolazi iz psihoanalitičke teorije (Freud, 1933, prema Walters, 1998) i uključuje pokušaje opravdavanja i racionalizacije pojedinca za svoje postupke. Ove su dvije funkcije povezane zajedničkim interesom za poboljšanjem spremnosti za preživljavanjem određenog organizma.

Teorija životnog stila dijeli konstrukcijsku funkciju na mitsku, empirijsku, teleološku i epistemološku komponentu, dok se i obrambena funkcija također dijeli na četiri elementa: negiranje, distorzija, diverzija i opravdavanje. Iz ovih dviju funkcija, prema teoriji životnog stila, proizlaze iracionalna uvjerenja ili kognitivne pogreške (Walters, 1990) za koja se vjeruje da su istinita od strane osobe koja ima kriminalni životni stil, tj., sustav "unutarnjeg govora" koji podupire neodgovorno, samouživajuće, interpersonalno nametljivo, te ponašanje kojim se krše društveno prihvatljiva ponašanja.

Kognitivni stilovi razmišljanja prema teoriji životnog stila

Među prve autore koji su se bavili temom kriminalnog razmišljanja dajući poseban naglasak na kognitivne pogreške ubrajaju se Yochelson i Samenow (1976, prema Walters, 1990) čiji je rad o kriminalnoj ličnosti jedan od prvih na tom području. Navedeni autori identificirali su 52 pogreške u razmišljanju koje su okarakterizirali kao patološku osnovu kriminalne ličnosti iako nekoliko ovih pogrešaka možemo smjestiti

u afektivno područje ljudskog ponašanja prije nego u kognitivno. Spajajući tako 5 osnovnih kognitivno orijentiranih pogrešaka Yochelsona i Samenowa uz određene preinake i dodavanja nekih termina, psiholozi državne kaznionice u Leavenworthu u Kansasu, izradili su sustav kriminalnog stila razmišljanja koji se sastoji od osam glavnih kognitivnih stilova razmišljanja (Walters i White, 1989; White i Walters, 1989) koje će detaljnije biti objašnjene.

Opravadavanje (Mollification)

Kognitivna pogreška opravdavanja potiče iz racionaliziranja i samo-opravdavanja u adolescentskoj dobi. Većina adolescenata kasnije nauči prihvatiti odgovornost za svoja ponašanja, osoba s kriminalnim životnim stilom nastavlja s usredotočenošću na adolescentske prioritete i ciljeve. Konkretno, višestruki kriminalni povratnik nastoji opravdati i racionalizirati svoja kriminalna djela ističući prisutnost neopravdanih ili nepravednih odnosa u širem socijalnom okruženju (White i Walters, 1989).

Iz do sada navedenog, može se vidjeti kako kognitivna pogreška opravdavanja povlači za sobom želju osobe koja ima kriminalni životni stil da ublaži, negira ili umanjuje odgovornost za svoja kriminalna djela ističući vanjske čimbenike koji su do toga doveli, koji mogu biti točni ili netočni, ali koji nemaju nikakve veze s njegovim ponašanjem. Opravdavanje nije samo iracionalno i samoslužne, ono također omogućava promjenu tako na način da pruža kriminalnom životnom stilu pogodna, uvijek spremna opravdanja i racionalizacije za prijašnja kriminalna djela (Walters i White 1989).

Rezanje (Cutoff)

Rezanje je kognitivna pogreška razmišljanja čiji je zadatak uklanjanje osjećaja napetosti, zabrinutosti i straha koje predstavljaju prepreku nekoj osobi kako bi počinila kazneno djelo (Walters i White, 1989). Osoba tako postaje naviknuta na rezanje ovih osjećaja na način da to postaje gotovo automatski odgovor na stres i frustracije koje dolaze iz njegovog okruženja. Bitno je pri tomu imati na umu kako rezanje ostaje unutar nepo-

slušne voljne kontrole, jer u stvari svaka osoba odlučuje kada će aktivirati ovu pogrešku.

Walters (1990) navodi kako je tijekom svog istraživanja uočio kako je najuobičajeniji oblik rezanja upotreba neke riječi ili izraza koje na sebe vežu negativne emocije koje, nakon nekog vremena služe kao okidač za činjenje kaznenih djela. Riječi ili fraze u ovom kontekstu služe zapravo kao ohrabrenje za predstojeće kriminalno djelovanje. Ukoliko osoba ne može pronaći "unutarnje ohrabrenje", posegnut će za "vanjskim ohrabrenjem", najčešće drogom ili alkoholom. Na taj način, kognitivna pogreška rezanja istodobno potpomaže kriminalno ponašanje, ali i stvara okolnosti pod kojima se čine određena kriminalna djela.

Ovlaštenje (Entitlement)

Kako naglašavaju Walters i White (1989), osoba s kriminalnim životnim stilom ima snažan osjećaj ovlaštenja za svoja kriminalna djela, kršeći bez imalo osjećaja prava drugih osoba i društvene zakone. Ovaj osjećaj ima važnu ulogu pogotovu kod počinitelja kaznenih djela pljačke koji smatraju da je to što su ukrali ionako pripadalo njima.

Ovlaštenje se prema Waltersu (1990) sastoji od tri osnovne karakteristike: vlasništvo, jedinstvenost i pogrešna identifikacija. Slično kao i egoizam, ovlaštenje počinje s uvjerenjem kako svijet postoji radi zadovoljenja osobnih potreba i koristi. Ovlaštenje je stoga potreban prethodnik bilo kojem kriminalnom djelu jer će se u odsutnosti osjećaja polaganja prava na nešto ili da to moraju imati ovog časa, većina osoba suzdržati od aktivnosti koja su svojstvena osobama koje čine kaznena djela.

Orijentacija ka moći (Power Orientation)

Osoba koja čini kaznena djela opsjednuta je dobivanjem osjećaja moći i kontrole nad svojim okruženjem, posebice nad drugim ljudima. Iz perspektive teorije životnog stila, višestruki povratnik se opirao socijalnom pritisku za povećanjem samo-discipline putem "unutarnjih akcija" u trenucima kada se vanjska kontrola i utjecaj smatraju predominantnim ponašanjem.

Posljedica ove kognitivne pogreške jest da kriminalne osobe često imaju nezreo, nevješt i većinom besmislen jer se temelji na vrlo jednostavnom pogledu međuljudskih odnosa - jaki protiv slabih. Slikovito prikazano kroz ovakav odnos, svijet je šahovska ploča, kriminalac je velemaistor, dok su svi ostali samo šahovske figure (Walters, 1990).

Kao i ostali aspekti kriminalnog razmišljanja, tako i orijentacija ka moći izvor ima u razvoju osobe. Kako se razvija kriminalni životni stil, osoba sve više negira ili umanjuje važnost samokontrole i nastavlja s razvojem karakternih osobina koje će mu pomoći da ostvari glavni cilj. Također, ove osobe nastoje odstraniti osjećaj beskorisnosti i neučinkovitosti time što podižu razinu potiska, iako je ovo rješenje samo privremeno za problem koji je u svojoj osnovi kroničan.

Sentimentalnost (Sentimentality)

Sentimentalnost ili kako ga još nazivaju "sindrom Robina Hooda", jest izraz kojeg su kreirali Yochelson i Samenow (1976, prema Walters, 1990) kako bi opisali ponašanje u kojem osobe koje čine kaznena djela izražavaju nježne osjećaje i istančane interese na promjenjiv i samo-služajući način. Ključ za razumijevanje ove pogreške jest u razumijevanju potrebe da vidimo sebe u pozitivnom svjetlu nastojeći istovremeno iskriviti ili lažno predstaviti manje poželjne oblike našeg ponašanja. Kako osoba s kriminalnim životnim stilom ima više za ublažiti nego ostali, njezini će se naponi usmjeriti na nekoliko različitih područja. Za razliku od ljubavnih ili prijateljskih odnosa, sentimentalnost je okrenuta prema sebi i zadovoljavanju individualne potrebe da se osjeća dobro.

Loša strana sentimentalnosti je u tome što potiče kontinuiranu povredu društvenih pravila i prava drugih osoba. Drugim riječima, sentimentalnost je potrebna radi neprekidnosti kriminalnog životnog stila jer bez takve sentimentalnosti vjerojatno ne bi bilo niti takvog životnog stila.

Superoptimizam (Superoptimism)

Superoptimizam se objašnjava kao nerealna procjena vlastite sposobnosti za postizanjem kriminalnih i nekriminalnih ciljeva (Yochelson i Samenow, 1976, prema Walters, 1990). Kako

navode Walters i White (1989), iskustvo je naučilo kriminalnu osobu da neće snositi posljedice za većinu svojih djela. Većina ih živi u uvjerenju kako ih nikada neće uhvatiti i optužiti za njihova djela ili kako ih neće uhvatiti "ovaj put", jer, ako nisu bili ranije uhvaćeni i osuđivani za svoja djela, zašto bi bilo tko okrivio baš njih za to djelo. Superoptimizam je značajan i po tome što dopušta počinitelju kaznenih djela djelovanje na temelju njegovih želja, a manje na temelju realnih zbivanja oko njega. Problem jest taj da osobe koje imaju izražen superoptimizam nisu naučile da bi se dobilo nešto vrijedno, potrebno je podnijeti određene žrtve i odricanja. Takva osoba blokira racionalna alternativna rješenja, ignorira vlastite obveze prema drugima i previda prilike za postizanjem realnih ciljeva, sve to s namjerom kako bi ugadajući samo sebi, izbjegla bilo kakve obveze prema bilo komu drugom.

Kognitivna indolencija (Cognitive Indolence)

Kognitivna indolencija obuhvaća cjelokupni proces kriminalnog razmišljanja: nemarno, brzo izgubi zanimanja za ono čime se trenutno bavi i nedisciplinirano (Walters i White, 1989). Slikovito rečeno, osoba s kriminalnim životnim stilom jednako je lijena u razmišljanju kao i u konkretnim djelima, tj., uvijek će nastojati ići linijom manjeg otpora. Kriminalni životni stil u svojoj osnovi uvijek traži prečice kako bi se postigli nerealni ciljevi, stoga je očito kako postoji prilično jaka povezanost između superoptimizma kognitivne indolencije, pogotovu u "brzo se obogatiti" shemama koje su san gotovo svakog kriminalca (Walters i White, 1989). Također ga čini ranjivim prema otkrivanju njega kao počinitelja kaznenog djela i konačnom uhićenju. Walters i White (1989) ističu kako tipično razmišljanje osobe s kriminalnim životnim stilom ostaje na razmjerno općoj razini. U slučaju kognitivne indolencije, kriminalna osoba postaje žrtvom vlastitog neodgovornog razmišljanja koje ga sve više odmiče od realnih životnih ciljeva i usmjerava na hrpu kratkoročnih i kratkotrajnih ciljeva što na kraju završava destruktivnim ponašanjem, kako za njega tako i za druge.

Diskontinuitet (Discontinuity)

Diskontinuitet se odnosi na činjenicu kako osoba s kriminalnim životnim stilom ne uspijeva izvršiti do kraja svoje obveze i namjere tijekom vremena. Ova kognitivna pogreška dovodi do fluktuacije kako u mislima tako i u samom djelovanju (White i Walters, 1989).

Diskontinuitet u rješavanju problema djeluje tako da osobu usredotočuje na nevažne aspekte problema, dok pravi problemi ostaju neriješeni. S druge strane, glede postavljanja ciljeva, osoba u svojoj glavi ima toliko mogućih rješenja da joj predstavlja problem odlučiti se za bilo koji od njih i dosljedno ga provesti.

Još jedna od karakteristika diskontinuiteta jest razvijanje mogućnosti odjeljivanja misli, osjećaja i djela. Konkretno to znači da osoba posljedice svojih djela, koliko god strašne bile, pohranjuje negdje gdje je siguran da ga neće ometati u njegovom normalnom funkcioniranju.

No, Walters i White (1989) ističu kako je diskontinuitet "ljepilo" koje na okupu drži ostale kognitivne pogreške. Upravo je ova pogreška jedna od najvažnijih koja održava kriminalni životni stil u pogonu i tako sprječava konkretno usmjeravanje na stvarne probleme koji su i doveli do kriminalnog ponašanja.

Faktorske analize upitnika PICTS u drugim istraživanjima

Walters (1995) je u svom radu svih 80 PICTS varijabli podvrgnuo faktorskoj analizi uporabom image ekstrakcije i oblimin (oblique) rotacije. Scree test, koji je korišten kako bi se utvrdio broj faktora koji bi trebali biti uvršteni u konačnoj verziji, identificirao je model s četiri faktora kao optimalni model. Prvi faktor uključuje dispoziciju za izbjegavanje problema na način da se izbjegava razmišljanje o njima (Rezanje), traženjem "linije manjeg otpora" (Kognitivna Indolencija) ili odvlačenjem pažnje od problema tako da se osoba uključuje u razne druge aktivnosti. Drugi faktor nije se dovoljno jako povezao niti s jednom od PICTS skala, no čestice koje su se najviše istaknule ukazuju na postojanje neprijateljskog, arogantnog stava prema drugima. Treći faktor

upućuje na postojanje samo-zavaravanja, što se vidi iz opće sklonosti pogrešnog identificiranja želja kao potreba (Ovlaštenje), precjenjivanja šansi za izbjegavanjem uhićenja i osuđivanja za počinjenja kaznena djela (Superoptimizam) te opravdavanja počinjenih kaznenih djela nakon njihovog počinjenja (Opravdavanje). Četvrti faktor prikazuje tendenciju za ignoriranjem, poricanjem ili umanjivanjem štetnih posljedica počinjenih kaznenih djela.

U istraživanju koje su proveli Egan i sur., (2000), autori su primijenili upitnik PICTS na 54 ispitanika koji su u razdoblju od 1997. do sredine 1999., boravili u ustanovi Arnold Lodge. Rezultati dobiveni tim istraživanjem razmatrani su u relaciji s općim mjerenjima individualnih razlika kako bi se upitnik PICTS povezao sa širom literaturom o karakteristikama počinitelja kaznenih djela.

Podaci su obrađeni na dva načina: kao prvo, primijenjena je analiza glavnih komponenti s rotacijom faktora na matrici podataka koje je prezentirao Walters u svom originalnom istraživanju (Walters 1995), kako bi njegov model reducirali na konceptualno jasniji model. Drugo, kako su podaci ustanovljeni kao parametrični, razlike između ispitanika označene kao mentalna bolest ili poremećaj ličnosti ispitane su uporabom neovisnog t-testa. Kao zadnje, korelacije (Pearsonov r) su izračunate između novih PICTS skala i mjerenja uporabljenih u ispitivanju Egana i sur., (2000). Ispitivanje korelacijske matrice prezentirane u originalnom Waltersovom radu (Walters, 1995) pokazalo je kako su sve varijable osim jedne značajno i pozitivno povezane s ostalim varijablama. Ovaj rezultat ukazuje na mogućnost značajne podijeljenosti varijance između različitih skala PICTS upitnika, te da bi mnogo stroži model obrade podataka bolje objasnio što skale mjere. Egan i sur., (2000), tako predlažu jednostavniji model sa samo dvije skale uporabom analize glavnih komponenti s varimax rotacijom interkorelacija PICTS upitnika. Na taj način dobiven je podatak kako se 58.8% ukupne varijance PICTS upitnika od 8 skala može objasniti samo jednim općim faktorom kriminalnog razmišljanja, gdje se svih 8 kriminalnih stilova razmišljanja projiciralo na prvu glavnu kompo-

mentu. Kada je solucija s dva faktora podvrgnuta analizi, objašnjeno je 65.6% varijance na PICTS upitniku. Prvi tako dobiven faktor sastojao se od slijedećih skala Kognitivna Indolencija, Rezanje, Diskontinuitet, Opravdavanje, Sentimentalnost i Superoptimizam, koji opisuje neobazrivost o značenjima osjećaja i razmišljanja o činjenju kaznenih djela.

Drugi faktor sastojao se od skala Ovlaštenje, Opravdavanje, Orijentacija Ka Moći i Sentimentalnost, te je predstavljao aktivni proces opravdavanja činjenja kaznenih djela. Ovakvo dvo-faktorsko rješenje sugerira kako se kriminalni stilovi razmišljanja koji su se projicirali na prvom faktoru uključuju neobazrivost više nego svojevolumni kriminalitet identificiran drugim faktorom. Time nije dobiven dokaz kako zasebne PICTS subskele predstavljaju izvorne teoretske entitete.

Potaknut dobivenim analizama Egana i sur., (2000) te kako bi se evaluirala stabilnost i generabilnost faktora koje je dobio Walters (1995), napravljene su dvije konfirmativne analize uporabom AMOS procedure (verzija 3.6: Arbuckle, 1997, prema Walters, 2002). Usporedne analize, pokazale su kako postoji umjerena značajna povezanost između originalne Waltersove (1995) analize i dviju provedenih neovisnih analiza (Walters, 2002).

Analizirajući rezultate istraživanja koje su proveli Egan i sur. (2000), Walters objašnjava kako su ti autori, upotrijebivši varimax (ortogonalnu) rotaciju PICTS upitnika dobili dvije različite faktorske konstrukcije: prvu, sa samo jednim faktorom koji objašnjava 58,8% ukupne varijance te drugu, s dva faktora koji objašnjavaju 65,6% ukupne varijance. Faktori dobiveni u drugoj analizi poklapaju se s dva originalna faktora koje je dobio Walters (1995) i to s prvim i s trećim. Objasnjavajući ove razlike, Walters (2002:288) ističe kako su Egan i sur., (2000) uporabili korelaciju među skalama, dok je Walters uporabio korelaciju među česticama te se tako faktorska analiza Egana i suradnika može smatrati analizom drugog reda.

Palmer i Hollin (2004) su u svom istraživanju ispitivali faktorsku strukturu PICTS-a,

nadovezujući se na istraživanje Egana i sur., (2000) te Palmera i Hollina (2003, prema Palmer i Hollin, 2004). Skale su podvrgnute analizi glavnih komponenti pomoću varimax rotacije koristeći svojstvenu vrijednost 1 kao kriterij. Dobivena su dva faktora, od kojih prvi s ukupnom varijancom od 62.44% s ukupno 5 skala (Rezanje, Orijentacija Ka Moći, Superoptimizam, Kognitivna Indolencija i Diskontinuitet) opisan kao faktor općeg nedostajanja vještina prosudivanja i drugi faktor (Opravdavanje, Ovlaštenje i Sentimentalnost) s ukupno 12.85% varijance koji je opisan kao faktor koji reflektira opravdavanje činjenja kaznenih djela. Ovi su rezultati različiti od rezultata Palmera i Hollina (2003, prema Palmer i Hollin, 2004) dobivenih istraživanjem na uzorku engleskih zatvorenika, koji su dobili rezultat prema kojem se osam Waltersovih skala projiciralo na jedan jedini faktor. Ovo istraživanje slično je po rezultatima istraživanja Egana i sur., (2000) koji su također dobili dva faktora.

SVRHA RADA

Svrha rada je evaluacija upitnika Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS), konstruiranog za mjerenje stilova razmišljanja koji su prema teoriji životnog stila (Walters, 1990; 1995a; 1995b; 1996; 1997; Walters i sur., 1998; Walters i Elliot, 1999; 2003; 2005) karakteristični za kriminalni životni stil, u hrvatskom zatvorskom sustavu.

CILJEVI RADA

Prvi cilj rada je provjera mjernih karakteristika upitnika u cjelini kao i njegovih subskala, dok je drugi cilj rada konfirmativnom i eksplorativnom faktorskom analizom ispitati faktorsku strukturu upitnika PICTS.

HIPOTEZA RADA

H1 = Evaluacija upitnika PICTS u hrvatskom zatvorskom sustavu potvrdit će model kriminalnih stilova razmišljanja predviđen teorijom životnog stila.

METODOLOGIJA

Uzorak varijabli

Podaci o kriminalnim stilovima razmišljanja prikupljeni su uz pomoć upitnika PICTS, autora Glenna Waltersa (1995; 2005). Inicijalna verzija PICTS-a (verzija 1.0) napravljena je 1989. godine i imala je 32 čestice, 4 čestice za svaki od stilova razmišljanja koje su se nalazile na skali Likertovog tipa s 3 grupe (slažem se, nisam siguran i ne slažem se). Godinu dana kasnije instrument je poboljšan (verzija 2.0) s dodatne dvije skale (konfuzija, obrana) te razdvajanjem kategorije Slažem se na dvije zasebne kategorije: slažem se i veoma se slažem. Tako je dobivena skala s 4 grupe: veoma se slažem, slažem se, nisam siguran, ne slažem se). Godine 1992., instrument je ponovno revidiran u verziju 3.0, u kojem je broj čestica za svaku skalu povećan s 4 na 8. Validacijske skale, faktorske skale i skale sadržaja (Walters, 2002) dodane su kasnije. Nedavno je napravljena još jedna revizija upitnika te je dobivena verzija 4.0, s 8 novih čestica. Verzija PICTS-a 4.0 (Walters, 2005) sadrži ukupno 80 čestica postavljenih na dvije validacijske skale Skali konfuzije (Cf) i skali Obrane (Df), osam skala stilova razmišljanja (Opravdavanje, Rezanje, Ovlaštenje, Orijehtacija ka moći, Sentimentalnost, Superoptimizam, Kognitivna indolencija i Diskontinuitet), četiri faktorske skale (Izbjegavanje problema, Interpersonalna nasrtljivost, Samo-asertivnost/Samozavaravanje i Poricanje štete), dvije skale općeg sadržaja (Trenutačno kriminalno razmišljanje i Prijašnje kriminalno razmišljanje), te jedne posebne skale (Strah od promjene)

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika sastojao se od 399 muških pravomoćno osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela u dobi od 19 do 60 godina koji su bili u Centru za psihosocijalnu dijagnostiku u Zatvoru u Zagrebu u razdoblju od ožujka 2004. do lipnja 2005. Ispitanici su u najvećem postotku (28%) osuđeni za kazneno djelo iz članka 173. KZ-a (zlouporaba opojnih droga), zatim za kazneno djelo iz članka 217. KZ-a (teška krađa) i

to u 19% slučajeva, te za kaznena djela razbojništva iz članka 218. KZ-a (7%). Sva ostala kaznena djela zastupljena su u znatno manjem postotku.

Ispitivanje je provedeno u Odjelu za psihosocijalnu dijagnostiku u Zatvoru u Zagrebu, a provodili su ga za to obučeni djelatnici odjela (2 djelatnika), individualnom primjenom baterije upitnika koja se sastojala od upitnika LSI-R i seta upitnika životnog stila u okviru znanstvenog projekta "Evaluacija teorije kriminalnog i ovisničkog životnog stila u zatvorskom sustavu"

OBRADA PODATAKA

Podaci su ispitani pomoću statističkog programa RTT-7, dok je faktorska struktura ispitana faktorskom analizom sadržanom u programu SPSS (v.13).

REZULTATI

Mjerne karakteristike upitnika PICTS

Tablica 1. Pouzdanosti upitnika pod nekoliko modela mjerenja

Svojtvene vrijednosti image matrice kovarijanci i homogenost	0.412
Guttman-Nicewanderova mjera pouzdanosti	0.966
Ocjena donje granice pouzdanosti	0.933
Donja granica pouzdanosti pod image modelom	0.933
Gornja granica pouzdanosti pod image modelom	0.999
Cronbach-Kaiser-Caffreyeva mjera pouzdanosti	0.947
Donja granica pouzdanosti pod mirror image modelom	0.875
Gornja granica pouzdanosti pod mirror image modelom	0.996
Standardna mjera pouzdanosti	0.940
Koeficijent reprezentativnosti testa	0.892
Standardna mjera homogenosti testa	0.163

Prema podacima iz tablice 1, pouzdanost testa prema svima modelima mjerenja je vrlo visoka kao i reprezentativnost. Homogenost je nešto niža, što je razumljivo s obzirom na veliki broj faktora koje upitnik mjeri. Također, razumljiva

je visina pouzdanosti s obzirom na veliki broj čestica.

Možemo zaključiti kako je upitnik primjenjiv i kao sumarni rezultat s obzirom da je i standardna mjera pouzdanosti također vrlo visoka.

Tablica 2. Mjerne karakteristike pojedinih čestica upitnika PICTS

čestica	reprezentativnost	homogenost	valjanost	diskriminativnost
PICTS1	0.745	0.248	0.260	0.296
PICTS2	0.777	0.282	0.296	0.317
PICTS3	0.768	-0.196	-0.202	-0.112
PICTS4	0.899	0.446	0.462	0.454
PICTS5	0.701	0.090	0.096	0.169
PICTS6	0.876	0.393	0.406	0.385
PICTS7	0.562	0.032	0.035	0.080
PICTS8	0.839	0.384	0.402	0.418
PICTS9	0.756	0.281	0.295	0.303
PICTS10	0.934	0.534	0.553	0.534
PICTS11	0.931	0.504	0.521	0.500
PICTS12	0.637	0.137	0.147	0.192
PICTS13	0.894	0.419	0.434	0.427
PICTS14	0.855	0.379	0.397	0.403
PICTS15	0.889	0.446	0.466	0.461
PICTS16	0.940	0.560	0.580	0.560
PICTS17	0.808	0.290	0.302	0.333
PICTS18	0.865	0.419	0.436	0.419
PICTS19	0.821	0.349	0.364	0.364
PICTS20	0.946	0.568	0.584	0.556
PICTS21	0.889	0.437	0.454	0.451
PICTS22	0.861	0.370	0.387	0.393
PICTS23	0.943	0.564	0.582	0.566
PICTS24	0.900	0.447	0.463	0.466
PICTS25	0.819	0.262	0.275	0.321
PICTS26	0.921	0.480	0.493	0.465
PICTS27	0.842	0.346	0.361	0.349
PICTS28	0.837	0.354	0.370	0.391
PICTS29	0.926	0.519	0.537	0.536
PICTS30	0.938	0.537	0.552	0.537
PICTS31	0.921	0.469	0.482	0.466
PICTS32	0.893	0.375	0.389	0.413
PICTS33	0.842	0.348	0.362	0.356
PICTS34	0.827	0.292	0.307	0.346
PICTS35	0.921	0.499	0.517	0.521
PICTS36	0.940	0.541	0.556	0.519
PICTS37	0.839	0.357	0.374	0.389
PICTS38	0.929	0.522	0.540	0.528
PICTS39	0.932	0.499	0.513	0.481
PICTS40	0.952	0.573	0.587	0.548
PICTS41	0.927	0.502	0.519	0.508
PICTS42	0.874	0.343	0.357	0.362
PICTS43	0.935	0.526	0.542	0.525
PICTS44	0.916	0.506	0.525	0.516
PICTS45	0.900	0.413	0.428	0.417
PICTS46	0.853	0.382	0.398	0.392
PICTS47	0.917	0.480	0.499	0.488
PICTS48	0.764	0.274	0.288	0.323
PICTS49	0.873	0.391	0.406	0.405
PICTS50	0.884	0.414	0.432	0.448
PICTS51	0.938	0.538	0.554	0.527
PICTS52	0.798	0.287	0.302	0.319
PICTS53	0.912	0.485	0.504	0.498
PICTS54	0.657	0.126	0.133	0.186
PICTS55	0.616	0.035	0.039	0.108
PICTS56	0.780	0.031	0.033	0.111
PICTS57	0.882	0.383	0.398	0.397
PICTS58	0.852	0.192	0.199	0.245
PICTS59	0.934	0.490	0.505	0.513
PICTS60	0.935	0.542	0.561	0.538
PICTS61	0.897	0.410	0.424	0.415
PICTS62	0.952	0.561	0.575	0.545
PICTS63	0.873	0.393	0.410	0.434
PICTS64	0.954	0.604	0.620	0.592
PICTS65	0.847	0.372	0.389	0.412
PICTS66	0.902	0.449	0.467	0.485
PICTS67	0.914	0.454	0.473	0.498
PICTS68	0.948	0.590	0.607	0.596
PICTS69	0.675	0.208	0.218	0.230
PICTS70	0.900	0.464	0.483	0.478
PICTS71	0.913	0.482	0.500	0.498
PICTS72	0.932	0.487	0.503	0.507
PICTS73	0.923	0.507	0.526	0.522
PICTS74	0.919	0.483	0.500	0.484
PICTS75	0.873	0.397	0.414	0.425
PICTS76	0.924	0.493	0.510	0.500
PICTS77	0.850	0.293	0.306	0.357
PICTS78	0.931	0.459	0.473	0.451
PICTS79	0.943	0.543	0.556	0.520
PICTS80	0.922	0.480	0.495	0.472

Prema podacima iz tablice 2, većina čestica ima relativno ujednačene mjere reprezentativnosti, homogenosti, valjanosti i diskriminativnosti. Svega nekoliko čestica ima nešto niže koeficijente primarno homogenosti i valjanosti, ali nema posebnog razloga da se te čestice ne uzmu u obzir prilikom interpretacije.

Faktorska analiza na česticama upitnika PICTS

Faktorska analiza napravljena je programom PCOMPA koji je dio statističkog paketa IR. Kao kriterij ekstrakcije korišten je kriterij PB, a ekstrahirane glavne komponente rotirane u kosu orthoblique poziciju. Ekstrahirano je jedanaest statistički značajnih komponenti.

Tablica 3. Karakteristični korjenovi i postotak objašnjene varijance ekstrahiranih faktora

Glavna komponenta	Karakteristični korijen	% varijance	Kumulativni % varijance
1	15.4677532	19,335	19,335
2	3.8848766	4,856	24,191
3	2.8018341	3,502	27,693
4	2.6711231	3,339	31,032
5	1.7636914	2,205	33,237
6	1.6371300	2,046	35,283
7	1.6279569	2,035	37,318
8	1.5692265	1,962	39,279
9	1.5427688	1,928	41,208
10	1.4305372	1,788	42,996
11	1.3506259	1,688	44,684

Prva glavna komponenta objašnjava oko 19% varijance dok ostale objašnjavaju znatno manje.

Tablica 4. Matrica strukture

Varijabela	FAC1	FAC2	FAC3	FAC4	FAC5	FAC6	FAC7	FAC8	FAC9	FAC10	FAC11
PICTS1	0.080	-0.213	0.157	0.292	-0.273	-0.133	0.140	0.157	-0.240	-0.471	-0.154
PICTS2	0.201	-0.073	-0.007	0.193	-0.475	-0.213	0.040	0.176	-0.387	0.068	-0.306
PICTS3	-0.155	-0.222	-0.145	-0.087	0.100	0.406	-0.325	-0.265	-0.040	-0.262	-0.044
PICTS4	0.495	-0.109	0.175	0.226	-0.409	-0.382	0.223	0.266	-0.495	0.094	-0.270
PICTS5	-0.148	-0.380	0.128	0.074	-0.190	-0.029	-0.029	0.007	-0.142	-0.479	-0.093
PICTS6	0.346	-0.061	0.272	0.301	-0.200	-0.323	0.198	0.633	-0.125	0.074	-0.190
PICTS7	0.085	0.030	0.163	-0.062	-0.068	0.046	-0.302	0.003	-0.143	-0.103	-0.355
PICTS8	0.239	-0.271	0.227	0.290	-0.216	-0.323	0.181	0.253	-0.476	-0.029	-0.196
PICTS9	0.242	0.036	0.221	0.175	-0.080	-0.171	0.156	0.178	-0.490	-0.211	-0.260
PICTS10	0.425	-0.139	0.338	0.320	-0.309	-0.583	0.279	0.463	-0.479	-0.054	-0.287
PICTS11	0.425	-0.123	0.264	0.234	-0.337	-0.642	0.246	0.366	-0.501	-0.000	-0.255
PICTS12	0.059	-0.201	0.133	0.093	-0.472	-0.038	0.110	-0.045	-0.057	-0.335	-0.082
PICTS13	0.231	-0.033	0.594	0.330	-0.154	-0.347	0.247	0.250	-0.321	0.134	-0.403
PICTS14	0.239	-0.071	0.406	0.273	-0.231	-0.248	0.299	0.141	-0.364	-0.161	-0.469
PICTS15	0.210	-0.219	0.377	0.322	-0.303	-0.271	0.552	0.245	-0.356	-0.013	-0.328
PICTS16	0.555	-0.159	0.298	0.367	-0.347	-0.398	0.380	0.366	-0.629	0.076	-0.293
PICTS17	0.172	-0.316	0.174	0.297	-0.595	-0.088	0.203	0.093	-0.198	-0.100	-0.043
PICTS18	0.433	-0.190	0.244	0.257	-0.052	-0.348	0.405	0.399	-0.285	-0.027	-0.191
PICTS19	0.191	-0.246	0.304	0.352	-0.261	-0.156	0.189	0.286	-0.281	0.445	-0.171
PICTS20	0.559	-0.134	0.421	0.493	-0.244	-0.534	0.269	0.449	-0.396	0.067	-0.247
PICTS21	0.417	-0.158	0.151	0.250	-0.331	-0.414	0.253	0.169	-0.533	-0.019	-0.332
PICTS22	0.259	-0.063	0.375	0.256	-0.220	-0.207	0.115	0.348	-0.269	0.137	-0.575
PICTS23	0.436	-0.199	0.293	0.583	-0.314	-0.327	0.558	0.401	-0.307	0.041	-0.446
PICTS24	0.225	-0.222	0.292	0.592	-0.219	-0.313	0.343	0.247	-0.223	0.058	-0.409
PICTS25	0.071	-0.423	0.129	0.257	-0.483	0.077	0.271	0.181	-0.201	-0.140	-0.129
PICTS26	0.666	-0.169	0.224	0.320	-0.363	-0.384	0.317	0.356	-0.220	0.157	-0.174
PICTS27	0.246	-0.071	0.273	0.212	-0.141	-0.612	0.184	0.071	-0.237	0.020	-0.281
PICTS28	0.206	-0.146	0.280	0.369	-0.532	-0.278	0.144	0.066	-0.272	-0.069	-0.290
PICTS29	0.222	-0.231	0.406	0.617	-0.390	-0.326	0.440	0.333	-0.301	0.034	-0.361
PICTS30	0.656	-0.181	0.286	0.319	-0.228	-0.383	0.305	0.365	-0.484	0.095	-0.398
PICTS31	0.409	-0.222	0.296	0.339	-0.234	-0.320	0.220	0.652	-0.408	0.158	-0.002

Dalibor Doležal: Faktorska analiza upitnika "Psihološki inventar kriminalnih stilova razmišljanja"

PICTS32	0.209	-0.571	0.133	0.272	-0.211	-0.169	0.489	0.335	-0.204	-0.109	-0.076
PICTS33	0.232	-0.033	0.618	0.163	-0.155	-0.348	0.148	0.252	-0.269	0.034	-0.212
PICTS34	0.026	-0.243	0.175	0.344	-0.230	-0.209	0.215	0.068	-0.274	-0.380	-0.405
PICTS35	0.264	-0.282	0.312	0.300	-0.569	-0.341	0.356	0.293	-0.574	0.103	-0.260
PICTS36	0.499	-0.188	0.283	0.250	-0.454	-0.541	0.561	0.357	-0.327	0.088	-0.216
PICTS37	0.162	-0.255	0.185	0.187	-0.218	-0.297	0.259	0.090	-0.601	0.080	-0.260
PICTS38	0.325	-0.200	0.488	0.558	-0.284	-0.283	0.457	0.407	-0.291	0.037	-0.307
PICTS39	0.652	-0.187	0.200	0.259	-0.199	-0.506	0.340	0.282	-0.435	0.188	-0.180
PICTS40	0.433	-0.091	0.431	0.517	-0.324	-0.615	0.392	0.501	-0.250	0.006	-0.251
PICTS41	0.293	-0.140	0.709	0.417	-0.269	-0.344	0.361	0.348	-0.305	0.033	-0.320
PICTS42	0.180	-0.090	0.607	0.220	-0.066	-0.249	0.250	0.216	-0.092	0.004	-0.538
PICTS43	0.657	-0.243	0.265	0.413	-0.187	-0.312	0.414	0.403	-0.268	0.029	-0.384
PICTS44	0.396	-0.322	0.367	0.401	-0.152	-0.256	0.548	0.349	-0.432	0.070	-0.234
PICTS45	0.173	-0.103	0.453	0.435	-0.099	-0.142	0.355	0.488	-0.264	0.323	-0.332
PICTS46	0.244	-0.140	0.060	0.244	-0.175	-0.500	0.229	0.211	-0.396	0.045	-0.411
PICTS47	0.485	-0.174	0.238	0.293	-0.300	-0.595	0.195	0.244	-0.332	0.016	-0.428
PICTS48	0.111	-0.468	0.145	0.193	-0.228	-0.190	0.177	0.222	-0.093	0.009	-0.233
PICTS49	0.265	-0.068	0.345	0.286	-0.157	-0.326	0.285	0.213	-0.260	-0.044	-0.557
PICTS50	0.122	-0.458	0.176	0.427	-0.318	-0.250	0.377	0.217	-0.372	0.179	-0.224
PICTS51	0.497	-0.279	0.299	0.341	-0.268	-0.561	0.371	0.307	-0.391	0.396	-0.267
PICTS52	0.118	-0.038	0.215	0.377	-0.121	-0.183	0.162	0.064	-0.223	0.061	-0.575
PICTS53	0.377	-0.215	0.453	0.469	-0.164	-0.286	0.336	0.262	-0.349	0.235	-0.428
PICTS54	0.141	-0.483	-0.022	0.049	-0.068	-0.017	0.049	-0.058	-0.205	-0.062	-0.030
PICTS55	-0.018	-0.450	0.042	0.109	0.131	0.093	-0.093	-0.038	-0.069	-0.169	-0.043
PICTS56	-0.006	-0.574	-0.125	0.064	-0.177	0.074	-0.210	-0.070	-0.106	-0.094	0.063
PICTS57	0.344	-0.024	0.650	0.163	-0.256	-0.276	0.167	0.238	-0.223	0.021	-0.418
PICTS58	0.027	-0.669	-0.046	0.154	-0.172	-0.049	0.252	0.163	-0.074	0.060	0.081
PICTS59	0.344	-0.550	0.148	0.297	-0.315	-0.296	0.507	0.420	-0.391	0.144	-0.126
PICTS60	0.435	-0.210	0.414	0.330	-0.180	-0.593	0.351	0.369	-0.418	0.241	-0.345
PICTS61	0.307	-0.270	0.137	0.206	-0.161	-0.242	0.422	0.606	-0.226	0.037	-0.264
PICTS62	0.680	-0.148	0.348	0.351	-0.296	-0.568	0.293	0.319	-0.418	0.136	-0.273
PICTS63	0.231	-0.324	0.315	0.506	-0.263	-0.243	0.268	0.103	-0.322	-0.360	-0.201
PICTS64	0.486	-0.193	0.369	0.511	-0.316	-0.619	0.382	0.403	-0.443	0.041	-0.300
PICTS65	0.157	-0.381	0.109	0.356	-0.386	-0.372	0.153	0.199	-0.212	0.065	-0.378
PICTS66	0.259	-0.417	0.219	0.520	-0.438	-0.324	0.296	0.184	-0.355	-0.142	-0.138
PICTS67	0.130	-0.419	0.269	0.449	-0.354	-0.267	0.334	0.191	-0.607	-0.007	-0.190
PICTS68	0.510	-0.385	0.321	0.376	-0.362	-0.458	0.386	0.433	-0.500	0.108	-0.301
PICTS69	0.146	-0.054	0.054	0.482	-0.045	-0.069	-0.010	0.290	-0.126	0.058	-0.081
PICTS70	0.382	-0.158	0.146	0.597	-0.319	-0.279	0.295	0.321	-0.370	0.054	-0.274
PICTS71	0.254	-0.286	0.173	0.377	-0.586	-0.405	0.373	0.349	-0.392	0.059	-0.199
PICTS72	0.364	-0.534	0.111	0.397	-0.298	-0.390	0.504	0.230	-0.380	0.048	-0.111
PICTS73	0.268	-0.268	0.511	0.494	-0.304	-0.282	0.486	0.336	-0.311	0.017	-0.299
PICTS74	0.420	-0.225	0.220	0.424	-0.297	-0.170	0.633	0.344	-0.360	0.058	-0.217
PICTS75	-0.007	-0.283	0.262	0.380	-0.256	-0.287	0.325	0.347	-0.319	0.155	-0.415
PICTS76	0.205	-0.282	0.316	0.468	-0.234	-0.257	0.588	0.439	-0.285	0.199	-0.354
PICTS77	0.045	-0.572	0.179	0.283	-0.349	-0.041	0.255	0.133	-0.252	-0.131	-0.132
PICTS78	0.320	-0.224	0.273	0.345	-0.188	-0.211	0.490	0.726	-0.200	0.093	-0.144
PICTS79	0.611	-0.154	0.330	0.459	-0.192	-0.405	0.400	0.463	-0.303	0.224	-0.231
PICTS80	0.272	-0.158	0.322	0.420	-0.084	-0.362	0.335	0.678	-0.308	0.202	-0.269

Tablica 5. Matrica sklopa

Varijabla	FAC1	FAC2	FAC3	FAC4	FAC5	FAC&	FAC7	FAC8	FAC9	FAC10	FAC11
PICTS1	-0.074	-0.020	0.006	0.195	-0.098	-0.014	-0.026	0.132	-0.104	-0.488	0.018
PICTS2	-0.001	0.145	-0.306	-0.011	-0.474	0.038	-0.210	0.128	-0.289	0.096	-0.262
PICTS3	0.137	-0.332	-0.027	0.053	0.122	0.507	-0.348	-0.128	-0.258	-0.149	-0.211
PICTS4	0.327	0.106	-0.100	-0.122	-0.264	-0.025	-0.054	0.026	-0.319	0.053	-0.066
PICTS5	-0.279	-0.371	0.157	-0.082	-0.059	-0.098	-0.154	0.094	-0.075	-0.425	-0.024
PICTS6	0.100	0.062	0.027	0.050	-0.091	-0.105	-0.180	0.671	0.214	-0.059	-0.013
PICTS7	0.173	-0.025	0.150	-0.196	-0.086	0.231	-0.518	0.108	-0.150	-0.060	-0.441
PICTS8	-0.052	-0.124	0.047	0.060	0.058	-0.137	-0.112	0.085	-0.405	-0.051	0.057
PICTS9	0.076	0.252	0.039	-0.023	0.154	0.134	0.039	0.081	-0.610	-0.272	-0.072
PICTS10	0.026	0.065	0.043	-0.063	-0.036	-0.403	-0.086	0.291	-0.223	-0.161	0.028
PICTS11	0.026	0.061	-0.022	-0.169	-0.094	-0.534	-0.078	0.165	-0.271	-0.090	0.038
PICTS12	0.068	-0.076	0.126	-0.096	-0.530	0.068	0.065	-0.126	0.184	-0.276	-0.002
PICTS13	-0.085	0.083	0.500	0.064	0.058	-0.105	-0.015	-0.044	-0.118	0.104	-0.115
PICTS14	0.034	0.116	0.206	-0.038	-0.019	0.052	0.185	-0.114	-0.189	-0.182	-0.307
PICTS15	-0.111	0.010	0.167	-0.072	-0.077	0.021	0.508	-0.070	-0.132	-0.045	-0.112
PICTS16	0.315	0.125	-0.008	0.002	-0.062	0.078	0.085	0.041	-0.496	0.003	0.026
PICTS17	0.097	-0.112	0.111	0.136	-0.603	0.166	-0.001	-0.101	0.074	-0.034	0.169
PICTS18	0.264	-0.076	0.011	-0.064	0.247	-0.110	0.241	0.196	-0.045	-0.155	0.006
PICTS19	-0.047	-0.152	0.213	0.205	-0.150	0.145	-0.145	0.055	-0.124	0.475	0.048
PICTS20	0.304	0.051	0.168	0.300	0.060	-0.250	-0.189	0.132	-0.050	-0.040	0.145
PICTS21	0.203	0.052	-0.156	-0.066	-0.096	-0.143	0.039	-0.111	-0.389	-0.049	-0.146
PICTS22	0.056	0.026	0.125	-0.072	-0.106	0.146	-0.203	0.260	-0.017	0.115	-0.537
PICTS23	0.198	0.085	-0.131	0.358	-0.038	0.090	0.345	0.039	0.115	-0.039	-0.253
PICTS24	-0.051	-0.037	-0.026	0.561	0.051	-0.107	0.071	-0.086	0.146	0.037	-0.218
PICTS25	-0.012	-0.245	0.026	0.005	-0.444	0.405	0.137	0.106	-0.000	-0.080	-0.039
PICTS26	0.671	-0.030	-0.018	0.039	-0.233	-0.013	0.004	0.030	0.239	0.074	0.043

PICTS27	-0.073	-0.027	0.093	0.011	0.086	-0.747	0.003	-0.242	0.063	-0.021	-0.074
PICTS28	0.020	0.068	0.114	0.238	-0.476	-0.077	-0.121	-0.201	0.030	-0.019	-0.072
PICTS29	-0.146	0.044	0.120	0.478	-0.156	-0.042	0.153	-0.001	0.067	0.014	-0.064
PICTS30	0.573	-0.022	-0.033	-0.056	0.061	0.092	-0.022	0.049	-0.215	0.008	-0.201
PICTS31	0.111	-0.049	0.132	0.066	-0.019	0.010	-0.246	0.616	-0.273	0.046	0.361
PICTS32	0.029	-0.486	-0.036	-0.085	0.062	0.010	0.380	0.176	0.091	-0.150	0.061
PICTS33	-0.029	0.020	0.676	-0.167	-0.001	-0.190	-0.119	0.053	-0.100	-0.006	0.124
PICTS34	-0.219	-0.070	-0.084	0.211	0.014	-0.129	0.102	-0.070	-0.083	-0.371	-0.323
PICTS35	-0.127	-0.004	0.098	-0.141	-0.420	0.007	0.093	0.047	-0.432	0.121	0.031
PICTS36	0.213	0.029	0.005	-0.260	-0.291	-0.308	0.427	0.007	0.097	-0.001	0.037
PICTS37	-0.177	-0.089	0.002	-0.130	0.054	-0.094	0.125	-0.163	-0.675	0.101	-0.059
PICTS38	0.042	0.039	0.270	0.360	-0.027	0.088	0.172	0.085	0.048	-0.023	0.022
PICTS39	0.540	-0.064	-0.055	-0.065	0.083	-0.217	0.078	-0.109	-0.166	0.095	0.080
PICTS40	0.040	0.132	0.136	0.297	-0.079	-0.479	0.016	0.220	0.228	-0.120	0.126
PICTS41	-0.020	0.021	0.660	0.097	-0.042	-0.030	0.056	0.021	0.004	-0.010	0.078
PICTS42	-0.009	-0.099	0.532	-0.139	0.113	-0.055	0.084	-0.009	0.267	-0.025	-0.434
PICTS43	0.663	-0.107	-0.079	0.111	0.101	0.151	0.136	0.073	0.179	-0.078	-0.239
PICTS44	0.173	-0.130	0.160	0.068	0.202	0.151	0.389	-0.012	-0.245	0.000	0.053
PICTS45	-0.164	0.057	0.268	0.236	0.097	0.242	0.083	0.321	-0.108	0.267	-0.115
PICTS46	-0.116	-0.009	-0.330	-0.016	0.081	-0.467	0.041	0.027	-0.205	-0.004	-0.342
PICTS47	0.264	-0.081	-0.092	-0.025	-0.065	-0.479	-0.140	-0.047	0.094	-0.042	-0.271
PICTS48	-0.049	-0.502	0.012	-0.094	-0.080	-0.135	-0.051	0.139	0.254	0.029	-0.211
PICTS49	0.042	0.052	0.057	-0.016	0.060	-0.104	0.132	-0.018	0.035	-0.090	-0.488
PICTS50	-0.226	-0.300	-0.051	0.227	-0.067	-0.060	0.153	-0.070	-0.168	0.213	-0.029
PICTS51	0.206	-0.190	0.050	-0.001	-0.006	-0.357	0.049	-0.121	-0.031	0.351	-0.003
PICTS52	-0.070	0.090	-0.092	0.327	0.057	0.025	0.009	-0.174	-0.021	0.077	-0.576
PICTS53	0.178	-0.091	0.245	0.265	0.122	0.096	0.035	-0.140	-0.065	0.215	-0.191
PICTS54	0.218	-0.558	-0.022	-0.102	0.123	0.075	-0.064	-0.195	-0.144	-0.004	-0.007
PICTS55	0.069	-0.594	0.107	0.135	0.355	0.101	-0.259	-0.058	-0.043	-0.117	-0.038
PICTS56	0.093	-0.697	-0.068	0.061	-0.090	0.063	-0.481	-0.043	-0.029	0.023	0.052
PICTS57	0.219	0.031	0.643	-0.260	-0.160	0.050	-0.096	0.005	0.083	-0.003	-0.194
PICTS58	-0.077	-0.728	-0.087	-0.053	-0.003	-0.042	0.123	0.078	0.149	0.103	0.122
PICTS59	0.072	-0.418	-0.094	-0.151	-0.037	-0.013	0.294	0.189	-0.122	0.102	0.067
PICTS60	0.059	-0.117	0.172	-0.052	0.135	-0.426	0.023	0.019	-0.105	0.165	-0.056
PICTS61	0.046	-0.149	-0.192	-0.255	0.037	0.035	0.238	0.629	0.049	-0.088	-0.221
PICTS62	0.539	-0.003	0.095	0.036	-0.031	-0.259	-0.079	-0.091	-0.039	0.048	0.047
PICTS63	0.080	-0.119	0.162	0.471	0.056	-0.050	0.029	-0.206	-0.078	-0.366	0.115
PICTS64	0.110	0.034	0.040	0.262	0.015	-0.416	0.000	0.040	-0.071	-0.052	0.072
PICTS65	-0.130	-0.307	-0.191	0.157	-0.231	-0.334	-0.174	0.025	0.194	0.099	-0.321
PICTS66	0.021	-0.194	0.013	0.428	-0.182	-0.144	-0.019	-0.129	-0.047	-0.129	0.182
PICTS67	-0.275	-0.164	0.085	0.246	-0.030	-0.010	0.071	-0.100	-0.587	0.028	0.154
PICTS68	0.230	-0.216	0.035	-0.062	-0.058	-0.108	0.013	0.134	-0.176	0.049	-0.022
PICTS69	0.040	0.091	-0.150	0.752	0.106	0.109	-0.363	0.253	-0.030	0.018	0.084
PICTS70	0.181	0.134	-0.228	0.607	-0.081	0.078	-0.041	0.039	-0.119	0.009	-0.031
PICTS71	-0.138	-0.009	-0.127	0.051	-0.468	-0.198	0.102	0.146	-0.086	0.047	0.046
PICTS72	0.125	-0.384	-0.147	0.119	0.040	-0.217	0.321	-0.155	-0.067	0.022	0.133
PICTS73	-0.036	-0.054	0.345	0.223	-0.043	0.049	0.257	-0.010	0.010	-0.018	0.029
PICTS74	0.267	0.074	-0.081	0.133	-0.060	0.324	0.573	-0.004	-0.129	-0.015	-0.002
PICTS75	-0.504	-0.130	-0.027	0.109	-0.047	-0.159	0.096	0.224	-0.116	0.156	-0.301
PICTS76	-0.180	-0.067	0.000	0.158	0.019	0.059	0.440	0.170	0.013	0.142	-0.179
PICTS77	-0.110	-0.485	0.111	0.041	-0.166	0.151	0.069	-0.015	-0.052	-0.063	0.007
PICTS78	0.020	-0.036	0.004	-0.030	0.002	0.143	0.243	0.720	0.085	-0.055	0.050
PICTS79	0.470	0.013	0.051	0.238	0.074	-0.013	0.057	0.111	0.070	0.109	0.060
PICTS80	-0.164	-0.003	0.015	0.159	0.189	-0.120	-0.040	0.634	-0.090	0.070	-0.038

Prvi faktor definiran je varijablama 1, 18, 20, 26, 30, 39, 43, 62, 68 i 79 i može ga se opisati kao "faktor odgađanja i nezavršavanja započetih poslova te neusredotočenosti na trenutne aktivnosti". Drugi faktor opisuju varijable 32, 48, 50, 54, 55, 56, 58, 59, 72, 77 i može se nazvati "faktorom nekritičnog odnosa prema vlastitoj kriminalnoj aktivnosti i želje za ispravljanjem učinjenih pogrešaka". Treći faktor opisan je varijablama 13, 33, 41, 42, 57 i 73 i nazvan je "faktorom opravdavanja kriminalnih aktivnosti unutarnjim čimbenicima". Četvrti faktor sačinjavaju varijable

23, 24, 29, 38, 53, 63, 66, 69, 70 i 75 i može se nazvati "faktorom neodgovornosti". Peti faktor čine varijable 2, 12, 17, 25, 28, 65 i 71 i može se nazvati "faktorom opravdavanja kriminalnih aktivnosti". Šesti faktor opisuju varijable 3, 10, 11, 27, 40, 46, 47, 51, 60 i 64 te se može nazvati "faktorom gubitka kontrole i vlastite spoznaje o gubitku kontrole". Sedmi faktor opisuju varijable 15, 34, 44, 74 i 76 te se može opisati kao "faktor kriminalne aktivnosti kao pokazatelja uspješnosti". Osmi faktor opisuju varijable 6, 31, 45, 61 i 80 i može se nazvati "faktor opravdavanja kon-

zumiranja droga". Deveti faktor čine varijable 4, 8, 9, 16, 21, 35, 37 i 67 i može se nazvati "faktorom opravdavanja kriminalne aktivnosti vanjskim čimbenicima". Deseti faktor definiraju varijable 1, 5 i 19 i nazvan je "faktorom odlučnosti u dostizanju postavljenih ciljeva i nekritičan odnos prema žrtvama svojih djela". Jedanaesti faktor definiraju varijable 7, 14, 22, 34, 49 i 52 te je nazvan "faktorom umanjivanja značaja posljedica kriminalnih aktivnosti i potrebe za kontroliranjem drugih".

U tablici 6 prikazana je korelacija između faktora. Prema rezultatima vidljivo je kako je najveća korelacija između faktora 1 i 6, zatim između faktora 4 i 7 te faktora 6 i 9. Također se vidi kako postoji značajna povezanost između ostalih faktora pa možemo zaključiti kako postoji hijerarhija između dobivenih faktora, što ukazuje na postojanje faktora višeg reda.

Tablica 6. Korelacija između faktora

0	FAC1	FAC2	FAC3	FAC4	FAC5	FAC6	FAC7	FAC8	FAC9	FAC10	FAC11
FAC1	1.000	-0.193	0.362	0.425	-0.327	-0.573	0.431	0.484	-0.489	0.147	-0.331
FAC2	-0.193	1.000	-0.144	-0.382	0.372	0.186	-0.347	-0.240	0.365	0.074	0.159
FAC3	0.362	-0.144	1.000	0.458	-0.282	-0.412	0.391	0.406	-0.376	0.044	-0.482
FAC4	0.425	-0.382	0.458	1.000	-0.435	-0.442	0.526	0.489	-0.477	0.046	-0.449
FAC5	-0.327	0.372	-0.282	-0.435	1.000	0.375	-0.357	-0.275	0.455	0.064	0.292
FAC6	-0.573	0.186	-0.412	-0.442	0.375	1.000	-0.425	-0.438	0.513	-0.123	0.401
FAC7	0.431	-0.347	0.391	0.526	-0.357	-0.425	1.000	0.497	-0.411	0.117	-0.309
FAC8	0.484	-0.240	0.406	0.489	-0.275	-0.438	0.497	1.000	-0.377	0.195	-0.295
FAC9	-0.489	0.365	-0.376	-0.477	0.455	0.513	-0.411	-0.377	1.000	-0.027	0.428
FAC10	0.147	0.074	0.044	0.046	0.064	-0.123	0.117	0.195	-0.027	1.000	-0.013
FAC11	-0.331	0.159	-0.482	-0.449	0.292	0.401	-0.309	-0.295	0.428	-0.013	1.000

Tablica 7. Karakteristični korijen i postotak varijance koji objašnjavaju ekstrahirani faktori

Glavna komponenta	Karakteristični korijen	% varijance	Kumulativni % varijance
1	5,009	50,087	50,087
2	1,185	11,849	61,935

Tablica 9. Tablica korelacija između faktora

Component	FAC1	FAC2
1	1,000	-,056
2	-,056	1,000

Faktorska analiza na skalama upitnika PICTS

Faktorska analiza napravljena na skalama upitnika PICTS je programom SPSS. Kao kriterij ekstrakcije korišten je Guttman-Keiserov kriterij, a ekstrahirane glavne komponente rotirane u kosu oblimin poziciju. Ekstrahirane su 2 glavne komponente.

Prema rezultatima prikazanima u tablicama 7, 8, 9 i 10 vidljivo je kako su dobivena samo 2 faktora. Vidljivo je kako se svih osam Waltersovih skala projiciralo na jedan faktor što je slično rezultatima Palmera i Hollina (2003, prema Palmer i Hollin, 2004).

Tablica 8. Tablica sklopa (P) i strukture (S)

skale	P1	P2	S1	S2
cfsuma	,340	,778	,296	,759
dfsuma	-,212	,529	-,242	,541
mosuma	,800	,006	,800	-,039
cosuma	,793	,268	,778	,223
ensuma	,777	-,083	,782	-,126
posuma	,784	-,045	,786	-,089
snsuna	,652	-,438	,677	-,475
sosuma	,784	-,092	,789	-,136
cisuma	,815	,025	,813	-,021
dssuma	,811	,148	,803	,102

DISKUSIJA

Uspoređujući rezultate koje je dobio Walters (1995) u svom istraživanju i rezultate dobivene u ovom istraživanju, očit je nesrazmjer broja faktora dobivenih u ovim istraživanjima. Usporedbom faktora moguće je povezati originalne faktore koje je dobio Walters (1995) s nekim od faktora dobivenih u ovom istraživanju. Tako se prvi Waltersov faktor može usporediti s prvim faktorom (faktor odgađanja i nezavršavanja započetih poslova te neusredotočenosti na trenutne aktivnosti) u ovom istraživanju. Drugi Waltersov faktor može se usporediti s faktorima 10 (faktor odlučnosti u dostizanju postavljenih ciljeva i nekritičnog odnosa prema žrtvama svojih djela) i 11 (faktor umanjivanja značaja posljedica kriminalnih aktivnosti i potrebe za kontroliranjem drugih). Treći faktor dobiven u Waltersovom istraživanju može se usporediti s faktorima 3 (faktor opravdavanja kriminalnih aktivnosti unutarnjim čimbenicima), 5 (faktor opravdavanja kriminalnih aktivnosti) i 9 (faktor opravdavanja kriminalne aktivnosti vanjskim čimbenicima) iz ovog istraživanja. Posljednji faktor iz Waltersovog istraživanja može se usporediti s faktorima 2 (faktor nekritičnog odnosa prema vlastitoj kriminalnoj aktivnosti), 5 (faktor opravdavanja kriminalnih aktivnosti), 9 (faktor opravdavanja kriminalne aktivnosti vanjskim čimbenicima) i 11 (faktor umanjivanja značaja posljedica kriminalnih aktivnosti i potrebe za kontroliranjem drugih) iz ovog istraživanja. U svom istraživanju Walters (1995) je naveo kako se njegovi drugi i četvrti faktor nisu dovoljno jako povezali niti s jednom skalom na upitniku PICTS, što je vidljivo i iz dobivenih faktora u ovom istraživanju. Naime, faktor 11 (faktor umanjivanja značaja posljedica kriminalnih aktivnosti i potrebe za kontroliranjem drugih) u ovom istraživanju sadržan je u faktorima dva i četiri originalnog istraživanja te je stoga moguće zaključiti kako su u određenim dijelovima ova istraživanja dobila slične rezultate.

Analizom na skalama upitnika PICTS-a dobivena su dva faktora koja ukupno objašnjavaju 61, 93% varijance. Vidljivo je kako se svih osam skala upitnika PICTS učitalo na samo jedan faktor, što je u skladu s rezultatom koje su dobili Egan i sur. (2000) koji su dobili jedan opći faktor kriminalnog razmišljanja.

ZAKLJUČAK

Analiza upitnika PICTS u više radova (Egan i sur., 2000., Palmer i Hollin, 2004) pa tako i u ovom pokazala je kako on ima dobre mjerne karakteristike te ga se može upotrijebiti u daljnjim istraživanjima. Logično je, međutim, da se faktorske strukture PICTS-a u različitim istraživanjima donekle razlikuju zbog različitih kriterija odabira uzorka te različitih kriterija prilikom primjene faktorske analize.

Generalno, rezultati ukazuju kako u hrvatskom istraživanju ne postoji 8 teoretski postavljenih stilova razmišljanja. Iako je prema PB kriteriju dobiveno 11 faktora, samo prvi faktor ima daleko viši karakteristični korijen nego ostali faktori. Rezultati u ovom istraživanju dobiveni na faktorskoj analizi čestica ukazuju na postojanje 11 faktora, ali oni su pretežno specifični i vidljivo je iz njihovih korelacija da se mogu povezati u faktore višeg reda. U prilog tome govori i faktorska analiza provedena na skalama upitnika koja je potvrdila rezultat Egana i sur. (2000) o postojanju jednog općeg faktora stilova razmišljanja.

S obzirom na dobivene rezultate, kako na hrvatskom uzorku, tako i na sličnim rezultatima iz drugih studija, vidljivo je kako postoji značajna razlika između originalnog Waltersovog istraživanja i drugih ovdje spomenutih (Egan i sur., 2000; Palmer i Hollin, 2004). Iako je statistički potvrđena valjanost mjernog instrumenta PICTS, teoretska podloga koja stoji iza njega nije potvrđena. Treba napomenuti da je jedan od razloga zašto je tomu tako i upotreba različitih statističkih metoda prilikom obrade podataka, ali to ne opravdava preveliku razliku u rezultatima. Nadalje, vidljiv je i nedostatak jasnog objašnjenja razlike Waltersovih 8 stilova razmišljanja od originalnih kognitivnih pogrešaka koje su postavili još Yochelson i Samenow (1976, prema Walters, 1990). Rezultati na hrvatskom uzorku, kao i u dva spomenuta engleska istraživanja, idu u prilog tvrdnji da je kriminalni stil razmišljanja zapravo jedan opći obrazac ponašanja i da PICTS mjeri samo jedan njegov aspekt. U svakom slučaju, preporuka je da se prije uporabe ovog instrumenta u daljnjim istraživanjima, naprave određene izmjene na instrumentu i naprave dodatna istraživanja koja bi bolje objasnila postavke Waltersove teorije kriminalnog životnog stila.

Literatura

- Egan, V., McMurrin, M., Richardson C., Blair, M. (2000): Criminal cognitions and personality: what does the PICTS really measure? *Criminal Behavior and Mental Health*, 10, 170-184.
- Jelić, S. (2004): Sustav vrijednosti u ovisnika s obzirom na kriminogene rizike i potrebe. Magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.)
- Palmer, Emma J., Hollin, Clive R. (2004): The use of the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles with English young offenders. *Legal and Criminological Psychology*, 9, 253-263
- Walters, Glenn D., White, Thomas W., (1989): The thinking criminal: A cognitive model of lifestyle criminality. *Criminal Justice Research Bulletin*, 4, 4.
- White, Thomas W., Walters, Glenn D. (1989): Lifestyle Criminality and the Psychology of Disresponsibility. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 33, 3, 257-263.
- Walters, Glenn D. (1990): *The Criminal Lifestyle: Patterns of Serious Criminal Conduct*. Sage Publications, Newbury Park, London-New Delhi.
- Walters, Glenn D. (1995a): The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles: Part I: Reliability and Preliminary Validity. *Criminal Justice and Behaviour*, 22, 3, 307-325
- Walters Glenn D. (1995b): The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles: Part II: Identifying Simulated Response Sets. *Criminal Justice and Behaviour*, 22, 4, 437-445
- Walters, Glenn D. (1996): The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles: Part III: Predictive Validity. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 40, 2, 105-112.
- Walters, Glenn D (1997): Predicting short-term release outcome using the LCSF i PICTS. *Journal of Mental Health in Corrections Consortium*, 43, 18-25.
- Walters, Glenn D. (1998): Three existential contributions to a theory of lifestyles. *Journals of Humanistic Psychology*, 38, 4, 25-40.
- Walters, Glenn D., Elliot, W. N., Miscoll, D. (1998): Use of the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles in a group of female offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 25, 125-134.
- Walters, Glenn D., Elliot, W. N. (1999): Predicting release and disciplinary outcome with the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles: Female Data. *Legal and Criminological Psychology*, 4, 15-21.
- Walters, Glenn D. (2002): The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles: A Review and Meta Analysis. *Assesment*, 9, 3, 278-291
- Walters, Glenn D. (2003): Changes in outcome expectancies and criminal thinking following a brief course of psychoeducation. *Personality and Individual Differences*, 35, 691-701.
- Walters, Glenn D. (2004): Criminal Thinking and Identity in Male White-Collar Offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 31, 3, 262-281.
- Walters, Glenn D. (2005): Incremental Validity of the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles as a Predictor of Continuous and Dichotomous Measures of Recidivism. *Assesment*, 12, 1, 19-27.

PRILOG

Prijevod upitnika PICTS

Upitnik PICTS

PICTS1 - Neću dozvoliti da išta stane između mene i onoga što želim

PICTS2 - Krivim društvo i vanjske okolnosti za probleme koje imam u život

PICTS3 - Nema nikakvih ozbiljnih psiholoških problema ili poteškoća

PICTS4 - Čak i kada započnem nešto s najboljim namjerama imam problema da ostanem usredotočen i "ok"

PICTS5 - Nema toga što ne mogu učiniti ako dovoljno jako pokušam

PICTS6 - Kad bi me pritisnuli životni problemi, govorio bih "k vragu s tim" i uzeo drogu ili počinio neki zločin

PICTS7 - Ne vidim razloga da promijenim svoje ponašanje u ovom trenutku u životu

PICTS8 - Otkrio sam da krivim neke žrtve mojih zločina govoreći stvari kao "zaslužili su što su dobili" ili "trebali su znati"

PICTS9 - Jedna od prvih stvari koje razmotrim kada gledam neku osobu je da li izgleda snažno ili slabo

PICTS10 - Povremeno razmišljam o previše strašnim stvarima da bi se mogle izreći

PICTS11 - Bojim se da ne izgubim razum

PICTS12 - Kako ja to vidim, platio sam svoje dugove

PICTS13 - Što više izbjegavam kazni, sve više mislim da me policija i autoriteti neće prihvatiti

PICTS14 - Vjerujem da kršenje zakona nije velika stvar sve dok nekoga ne povrijediš

PICTS15 - Pomogao sam prijateljima i obitelji novcem koji sam ilegalno zaradio

PICTS16 - Toliko sam nekritičan prema svojim idejama i mislim da ignoriram probleme i poteškoće vezane uz te planove sve dok nije prekasno

PICTS17 - Nije pošteno što sam ja bio u zatvoru dok predsjednici banaka, odvjetnici i političari prolaze nekažnjeno za razne vrste ilegalnih i neetičkih ponašanja

PICTS18 - Svadam se s drugima oko relativno nevažnih stvari

PICTS19 - Iskreno mogu reći da sam uzeo u obzir dobrobit svojih žrtava kad bih počinio zločin

PICTS20 - Kad sam frustriran, kažem "jebi ga" i napravim nešto neodgovorno ili nerazumno

PICTS21 - Imam mnogo više manjih problema od drugih ljudi

PICTS22 - Čak i kad sam uhvaćen zbog zločina, uvjerim se da me nikako ne mogu osuditi ili poslati u zatvor

PICTS23 - Često koristim prečice, čak iako znam da će me one spriječiti da postignem neke dugotrajnije ciljeve

PICTS24 - Kad ne kontroliram situaciju, osjećam se bespomoćno i imam želju nametnuti svoju moć drugima

PICTS25 - Unatoč kriminalnom životu koji vodim, duboko u sebi ja sam dobra

PICTS26 - Često započnem neku aktivnost, posao ili projekt, ali ih nikada ne završim

PICTS27 - Redovno čujem glasove i vidim stvari koje drugi ne vide

PICTS28 - Kad se sve zbroji, društvo mi duguje

PICTS29 - Mnogo puta sam si rekao, da me netko nije "špijunirao", ne bih bio uhvaćen

PICTS30 - Imam običaj puštati stvari koje treba kontrolirati, jer mislim da će se sve riješiti samo od sebe

PICTS31 - Koristio sam alkohol ili droge kako bih uklonio strah ili iščekivanje zločin

- PICTS32** - U životu sam činio greške
- PICTS33** - Na ulici bih si rekao da trebam kra-
sti i pljačkati kako bih mogao nastaviti život
- PICTS34** - Volim biti u središtu kod svih
svojih odnosa i razgovora s drugima i kontrolirati
stvari što je više moguće
- PICTS35** - Kad me pitaju o motivima činjenja
zločina, opravdam svoje ponašanje ističući
kako mi život nije bio težak (35)
- PICTS36** - Imam problema sa slijeđenjem
dobrih prvobitnih namjera...
- PICTS37** - Izražavam nježne osjećaje prema
životinjama i maloj djeci kako bih se osjećao
bolje zbog činjenja zločina ili neodgovornog
ponašanja
- PICTS38** - Bilo je prilika kad sam se osjećao
iznad zakona (38)
- PICTS39** - Čini mi se da imam problema prili-
kom koncentracije na najjednostavnije zadatke
- PICTS40** - Često se ponašam impulzivno pod
stresom
- PICTS41** - Zašto bih izgledao bezvrijedan
pred prijateljima i obitelji kad je tako lako uzimati
od drugih
- PICTS42** - Nikad nisam požalio zbog svog
kriminalnog životnog stila
- PICTS43** - Često ostavljam za sutra ono što
mogu učiniti danas
- PICTS44** - Iako sam oduvijek znao da mogu
upasti u nevolje zbog kriminala, uvjerio bih se da
OVAJ PUT neću upasti u nevolje
- PICTS45** - Opravdao sam svoje sudjelovanje u
prodaji droge, pljačkanju kuća ili banaka govore-
ći sebi da bi to ionako činio netko drugi
- PICTS46** - Želim nešto pokazati time što prvo
čitam financijski dio novina prije no što prijedem
na sportsku stranu ili zabavu
- PICTS47** - Ljudi me teško razumiju jer često
skačem s teme na temu prilikom razgovora
- PICTS48** - Većinu noći spavam barem do pet
sati
- PICTS49** - Nitko mi ne može govoriti što da
radim, a ako pokuša, odgovaram zastrašivanjem,
prijetnjama, ili sam čak i fizički agresivan
- PICTS50** - Kad počinim zločin ili se ponašam
neodgovorno, poslije učinim neko dobro djelo ili
nešto lijepo za nekoga kako bih nadoknadio štetu
koju sam uzrokovao
- PICTS51** - Imam problema s kritičkom evalu-
acijom misli, ideja i planova
- PICTS52** - Nitko ne može ništa učiniti bolje
od mene, jer sam ja jači, pametniji ili vještiji od
većine ljudi
- PICTS53** - Racionalizirao sam svoje odgovore
činove izjavama "to rade svi, pa zašto ne bih i
ja"
- PICTS54** - Ako me se izazove, ponekad rea-
giram tako da kažem "da, u pravu si", čak i kad
znam da je druga osoba u krivu, jer je to lakše
nego da se s njome svađam"
- PICTS55** - Nisam ozbiljno mentalno bolestan
- PICTS56** - Kako ja to vidim, ja nisam stvarno
kriminalac, jer nikad nisam namjeravao povrije-
diti bilo koga
- PICTS57** - Još uvijek si govorim, "do vraga s
redovnim poslom, bolje da uzmem što želim"
- PICTS58** - Ponekad želim da mogu povući
ono što sam rekao ili učinio
- PICTS59** - Gledajući svoj život, mogu vidjeti
da mi je nedostajalo usmjerenje i stalni ciljevi
- PICTS60** - Čudni mirisi, za koje nema razloga,
javljaju mi se bez ikakvog razloga
- PICTS61** - Kad sam bio na ulici, vjerovao
sam da sam mogao upotrebljavati droge i izbje-
ći negativne posljedice (ovisnost, kompulzivno
konzumiranje)
- PICTS62** - Vrlo lako me se omete, tako da
rijetko završim ono što sam započeo
- PICTS63** - Ako postoji kratica ili lakši način
da se nešto učini, ja ću ga naći
- PICTS64** - Imam problema s kontrolom osje-
ćaja ljutnje
- PICTS65** - Vjerujem da sam posebna osoba i
da moja situacija traži posebno razmatranje
- PICTS66** - Nema ničeg goreg nego kad vas
smatraju slabim i bespomoćnim

PICTS67 - Pozitivne stvari koje sam učinio promatram kao način nadoknađivanja zbog negativnih stvari

PICTS68 - Čak i kad postavim ciljeve, često ih ne postignem, jer me ometaju događaji koji se odvijaju pokraj mene

PICTS69 - Nikada se nisam onesvijestio osim kada sam bio pod utjecajem droga

PICTS70 - Kad sam frustriran, odbacit ću racionalne misli izjavama "jebi ga" ili "do vraga s tim"

PICTS71 - Rekao sam si da nikada ne bih bio kriminalac da nisam imao tako stresan život

PICTS72 - Vidim da bi moj život bio bolji kad bih mogao naučiti donositi bolje odluke

PICTS73 - Bilo je prilika kad sam osjetio da smijem kršiti zakon kako bih platio novi auto, skupu odjeću, putovanje koje mi je trebalo...

PICTS74 - Rijetko sam razmatrao posljedice svojih akcija kad sam bio u zajednici

PICTS75 - Značajan dio života proveo sam pokušavajući kontrolirati lude i situacije

PICTS76 - Kad sam počeo kršiti zakon, bio sam vrlo oprezan, ali s prolaskom vremena nisam ulazio u ozbiljne nevolje i postao sam previše samouvjeren i tako sam se uvjerio da mogu nekažnjeno učiniti gotovo sve

PICTS77 - Kad pogledam unatrag, bio sam prilično dobra osoba

PICTS78 - Bilo je prilika kad sam napravio planove sa svojom obitelji i zatim ih otkazao kako bih mogao biti sa svojim prijateljima, drogirati se ili činiti kaznena djela

PICTS79 - Radije probleme stavljam sa strane nego da ih rješavam

PICTS80 - Koristio sam dobro ponašanje (apstiniranje na neko vrijeme od droge) ili razne situacije (svađa sa suprugom) kako bih si dozvolio da počinim neko kazneno djelo ili neki drugi neodgovoran čin poput upotrebe droga

FACTOR ANALYSIS OF THE QUESTION-FORM THE PSYCHOLOGICAL INVENTORY OF CRIMINAL THINKING STYLES

The subject of this paper is evaluation of the question-form The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS) constructed for the measurement of criminal thinking styles which are, according to the lifestyle theory (Walters, 1990), significant for the criminal lifestyle, in the Croatian prison system.. The sample of the question-form constitutes of 399 convicted adult males in the age range from 19 to 60 years, who have been stationed in the Centre for psychosocial diagnostics in Prison in Zagreb, from March 2004 until June 2005. Factor structure will be examined with the confirmatory and exploratory factor analysis using SPSS for Windows (v.13). Measure characteristics of the question-form will be examined in overall and subscale level using statistical programme RTT-7. This paper is a part of a larger project whose purpose is verification of the instruments and some basic concepts of the lifestyle theory in Croatian prison system.

Key words: factor analysis, PICTS